

УДК 342.95

Р. П. Кайдашев,
кандидат юридичних наук

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ СТАТУС ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТА ПЕРЕГЛЯДУ АДМІНІСТРАТИВНИХ СПРАВ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРОЦЕСІ

В даній статті висвітлюються особливості правового статусу Верховного Суду України як суб'єкта перегляду судових рішень адміністративних судів України та постанов у справах про адміністративні правопорушення. Розкрито місце Верховного Суду України в інстанційній побудові судів загальної юрисдикції, визначено повноваження цього суду при перегляді судових рішень адміністративних судів та постанов у справі про адміністративне правопорушення.

Ключові слова: адміністративний процес, адміністративне судочинство, Верховний Суд України, адміністративна справа, перегляд справи.

Р. П. Кайдашев

Процессуальный статус Верховного Суда Украины как субъекта пересмотра административных дел в административном процессе

В данной статье исследуются особенности правового статуса Верховного Суда Украины как субъекта пересмотра судебных решений административных судов Украины и постановлений по делам об административных правонарушениях. Раскрыто место Верховного Суда Украины в инстанционной системе судов общей юрисдикции, определены полномочия этого суда при пересмотре судебных решений административных судов и постановлений по делу об административном правонарушении.

Ключевые слова: административный процесс, административное судопроизводство, Верховный Суд Украины, административное дело, пересмотр дела.

R. Kaidashev

Judicial status of Supreme Court of Ukraine as a subject revision of administrative businesses in an administrative process

In this article the features of legal to status Supreme Court of Ukraine are investigated as a subject of revision of court decisions of administrative courts of Ukraine and decisions in matters about administrative crimes. The place of Supreme Court of Ukraine is exposed in the instance system of general courts, plenary powers of this court are certain at the revision of court decisions of administrative courts and decisions in business about an administrative crime.

Key words: administrative process, administrative rule-making, Supreme Court of Ukraine, administrative business, revision of business.

Постановка проблеми та її актуальність.

Процесуальний порядок перегляду судових рішень Верховним Судом України в адміністративному процесі регламентується нормами КАСУ та КУпАП. В адміністративному судочинстві регламентується КАСУ та у загальних рисах є подібним до процесуальних норм, які регламентують відповідну діяльність Верховного Суду України в кримінальному, цивільному та господарському процесах. Прий-

няття Верховною Радою України 12.02.2015 року Закону України «Про забезпечення права на справедливий суд» [1] обумовило зміни у процесуальному статусі Верховного Суду України при перегляді судових рішень, а саме це стосується його повноважень та порядку перегляду адміністративних справ. А також відбулися зміни, які змінили місце цієї інстанції в системі судових органів України.

Мета статті – здійснити аналіз правового статусу Верховного Суду України як суб'єкта перегляду судових рішень адміністративних судів України та постанов у справах про адміністративні правопорушення.

Аналіз досліджень і публікацій. Окремим проблемам правового статусу та функціонування Верховного Суду України присвячені роботи вітчизняних правників: В. Борденюка, В. Бринцева, С. Глущенко, В. Гончаренка, В. Городовенка, В. Долежана, В. Ковалю, М. Козюбри, В. Комарова, В. Кривенка, В. Маляренка, І. Марочкіна, В. Нора, Д. Притики, М. Руденка, А. Селіванова, В. Сердюка, Н. Сібільової, В. Смородинського, В. Стефанюка, І. Шицького, С. Штогуна й інших.

На жаль, в цих роботах питання правового статусу Верховного Суду України як суб'єкта перегляду адміністративних справ в адміністративному процесі не висвітлювалися. Наведене спонукає до здійснення комплексного дослідження цієї тематики, що надасть можливість сформулювати науково обґрунтовані пропозиції та рекомендації стосовно покращення судочинства, а саме діяльності Верховного Суду України по перегляду адміністративних справ. Верховний Суд України є тією інстанцією, яка наділена повноваженнями здійснювати перегляд судових рішень адміністративних судів нижчих інстанцій та постанов у справах про адміністративні правопорушення. У зв'язку з цим виникає питання щодо місця Верховного Суду України в системі перегляду судових рішень та постанов у справах про адміністративні правопорушення в адміністративному процесі.

Виклад основного матеріалу. В ст. 125 Конституції зазначено, що система судів загальної юрисдикції в Україні будується за принципами територіальності й спеціалізації, та передбачає існування місцевих, апеляційних та вищих судів (п.п. 2-3 ст. 125). Згідно з п. 1 ст. 125 Конституції України найвищим судовим органом у системі судів загальної юрисдикції є Верховний Суд України [2].

В п. 8 ст. 129 Конституції України зазначається, що однією з основних засад судочинства є забезпечення апеляційного та касаційного оскарження, крім випадків, встановлених Законом. Ці конституційні положення знайшли своє відображення у Законі України «Про судоустрій і статус судів» від 07.07.2010 р., в якому система судів загальної юрисдикції відповідно до Конституції України будується за принципами

територіальності, спеціалізації та інстанційності (ст. 17) [3].

Системний аналіз вищенаведених статей дозволяє прийти висновків: по-перше, що ланкова система побудови судів загальної юрисдикції є чотирирівневою і складається з місцевих судів (перший рівень), судів апеляційної інстанції (другий рівень), вищих спеціалізованих судів (третій рівень) та Верховного Суду України (четвертий рівень). По-друге, цими нормативними актами також визначається інстанційна побудова судів загальної юрисдикції, яка передбачає існування таких інстанцій – першої (місцеві суди), другої (апеляційні суди), третьої (вищі спеціалізовані суди).

У процесуальних кодексах України встановлюється процедура розгляду вищим спеціалізованим судом заяви про перегляд судових рішень, зокрема визначаються вимоги до такої заяви, процедура її перевірки на відповідність цим вимогам і наслідки недотримання цієї процедури та документи, які повинні бути додані до неї, тощо. Вищий спеціалізований суд на цій стадії не повноважний оцінювати обґрунтованість змісту заяви, він перевіряє її відповідність вимогам процесуального закону, зокрема встановлює, чи подана вона належним суб'єктом, чи є відповідні ухвали вищого спеціалізованого суду, і вирішує питання про наявність неоднакового застосування судом касаційної інстанції однієї й тієї ж норми матеріального права в аналогічних правовідносинах [4].

Аналіз наведених вище положень КАСУ дозволяє прийти висновку, що Верховний Суд України має особливі повноваження щодо адміністративних судів нижчих інстанцій. Він не є судом касаційної інстанції, у розумінні Розділу 4 Глави 2 КАСУ. Однак виконує функцію апеляційної інстанції при перегляді апеляційних скарг у справах щодо оскарження актів, дій чи бездіяльності Верховної Ради України, Президента України, Вищої ради юстиції, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів. Згідно з п. 7 ст. 171-1 КАСУ рішення Вищого адміністративного суду України щодо оскарження актів, дій чи бездіяльності Верховної Ради України, Президента України, Вищої ради юстиції, рішення, дії чи бездіяльності Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів

підлягає перегляду Верховним Судом України у порядку, визначеному цим Кодексом.

У Главі 24-1 КУпАП передбачені повноваження Верховного Суду України при перегляді постанов у справах про адміністративні правопорушення. Так, згідно зі ст. 297-1 КУпАП визначені інші повноваження Верховного Суду України при перегляді справ про адміністративні правопорушення, а саме: постанова по справі про адміністративне правопорушення може бути переглянута з підстави встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні судом справи про адміністративне правопорушення.

У цьому разі, як ми бачимо, Верховний Суд України здійснює перегляд постанов у справі про адміністративне правопорушення не в порядку касації чи апеляції, а в порядку виключення. В цьому разі здійснюється судовий контроль за законність винесення постанови у справі з підстави встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні судом справи про адміністративне правопорушення з метою захисту прав та законних інтересів особи.

Першочергове значення у змісті правового статусу Верховного Суду України мають його повноваження у встановлених законом випадках здійснювати правосуддя. Відповідні повноваження Верховного Суду України визначені у Главі 3 КАСУ та Главі 24-1 КУпАП [5].

Аналіз повноважень Верховного Суду України, визначених у ст. 38 Закону України «Про судоустрій і статус судів», а також у Главі 3 КАСУ та Главі 24-1 КУпАП дозволяють прийти висновку, що Верховний Суд України в адміністративному процесі здійснює повноваження, спрямовані на забезпечення єдності судової практики та здійснення правосуддя в адміністративних справах та під час перегляду постанов у справах про адміністративні правопорушення.

Повноваження із забезпечення єдності судової практики в адміністративному процесі реалізуються шляхом здійснення аналізу судової статистики, узагальнення судової практики, забезпеченням однаковості застосування судами адміністративної юрисдикції норм права та у спосіб, що визначені процесуальним законом.

Отже, узагальнюючи повноваження Верховного Суду України в адміністративному процесі, можна їх поділити на процесуальні та організаційні.

Як зазначалося вище, перегляд судових рішень в адміністративному процесі є самостійною факультативною стадією, яка складається: 1) в адміністративному судочинстві з перегляду судових рішень в апеляційному порядку, касаційному порядку, в зв'язку з нововиявленими обставинами і Верховним Судом України (провадження у Верховному Суді України); 2) адміністративно-деліктному процесі з перегляду постанов у справах про адміністративні правопорушення в апеляційному порядку та Верховним Судом України. Із зазначеного випливає, що перегляд судових рішень та постанов у справах про адміністративні правопорушення Верховним Судом України виокремлюється у самостійний вид перегляду в адміністративному процесі, якому притаманні як загальні риси, характерні для всіх видів переглядів, так і специфічні (особливі).

До загальних ознак перегляду справ у Верховному Суді України можна віднести:

1) спрямованість на досягнення загальних завдань судочинства (здійснювати правосуддя на засадах верховенства права, забезпечує кожному право на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією і законами України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України);

2) є процесуальною діяльністю суду, сторін та інших учасників адміністративного процесу, результатом якої є винесення судового рішення у справі;

3) є цілісною, відносно автономною та факультативною стадією в системі стадій адміністративного процесу;

4) цей вид провадження врегульований адміністративно-процесуальними нормами, які містяться у Главі 3 Розділу 4 КАСУ та Главі 24-1 КУпАП;

Провадження у Верховному Суді України має й особливі, притаманні цьому виду адміністративних проваджень риси:

- 1) виключність;
- 2) остаточність.

Виключність є особливою ознакою провадження у Верховному Суді України і пов'язана з факультативністю цієї стадії адміністративного

процесу. Виключність цього виду перегляду характеризують особливі, взаємопов'язані ознаки: завдання перегляду; підстава перегляду; передумова перегляду; особливе коло учасників провадження; правова природа судових рішень, які ухвалюються за результатами розгляду справи (постанови).

При вирішенні адміністративної справи Верховний Суд України, переглядаючи рішення адміністративного суду касаційної інстанції та співставляючи його з іншими судовими рішеннями, наданими йому для порівняння, робить висновок про те, як саме повинна має застосовуватися відповідна матеріальна норма Закону та (або) процесуальна норма КАСУ щодо подібних правовідносин. При цьому, прийняте за наслідками справи судові рішення Верховного Суду України має виключний та остаточний характер, оскарженню не підлягає, а також є обов'язковим не тільки для виконання зацікавлених осіб, але й обов'язковим для суб'єктів владних повноважень, які застосовують відповідні норми закону, та адміністративних судів України.

Висновки. Отже, узагальнюючи вищевикладене і роблячи підсумки, слід зазначити, що Верховний Суд України має особливий статус, а саме є міжгалузевим судовим органом до судів адміністративної юрисдикції та судом касаційної інстанції, у випадках, встановлених п. 7 ст. 171-1 КАСУ. Особливість правового статусу Верховного Суду України в адміністративному процесі визначається: 1) його правовим статусом як найвищого судового органу в системі судів загальної юрисдикції; 2) особливими підставами реалізації процесуальних повноважень; 3) особливим змістом організаційних повноважень.

Аналіз вищенаведених змін дозволяє зробити висновок, що особливість правового статусу Верховного Суду України обумовлюється його повноваженнями в адміністративному процесі, які пов'язані з колом завдань, що ним вирішуються, а саме: 1) здійснення судового контролю за однаковим застосуванням норм матеріального та процесуального права адміністративними судами нижчих інстанцій; 2) здійснення судового контролю за дотриманням судами України міжнародних зобов'язань при здійсненні правосуддя в адміністративних справах та у справах про адміністративні правопорушення.

Верховний Суд України в адміністративному процесі здійснює повноваження, спрямовані на забезпечення єдності судової практики (організаційні повноваження) та здійснення правосуддя в адміністративних справах та під час перегляду постанов у справах про адміністративні правопорушення (процесуальні повноваження).

Організаційні повноваження Верховного Суду України реалізуються шляхом: 1) забезпечення єдності судової практики в адміністративному процесі; 2) здійснення аналізу судової статистики, узагальнення судової практики; 3) забезпеченням однаковості застосування судами адміністративної юрисдикції норм права та у спосіб, що визначені КАСУ та КУпАП.

Процесуальні повноваження Верховного Суду України в адміністративному процесі реалізуються під час: 1) перегляду постанови у справі про адміністративне правопорушення та рішення адміністративного суду з підстави встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні судом справи про адміністративне правопорушення (ч. 2 ст. 297-1 КУпАП; п. 3 ч. 1. ст. 237 КАСУ); 2) перегляду рішень судів (суду) касаційної інстанції у разі неоднакового застосування ними (ним) одних і тих самих норм матеріального права, що спричинило ухвалення різних за змістом судових рішень у подібних правовідносинах; 3) у разі неоднакового застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм процесуального права – при оскарженні судового рішення, яке перешкоджає подальшому провадженню у справі, або яке прийнято з порушенням правил підсудності справ, або встановленої законом юрисдикції адміністративних судів; 4) при перегляді адміністративних справ у разі порушення норм матеріального чи процесуального права, що призвело до ухвалення Вищим адміністративним судом України незаконного судового рішення з питань, передбачених статтею 171-1 КАСУ; 5) у разі, коли судові рішення суду касаційної інстанції викладеному у постанові Верховного Суду України висновку щодо застосування у подібних правовідносинах норм матеріального права.

Провадження у Верховному Суді України має й особливі, притаманні цьому виду адміністративних проваджень риси:

- 1) виключність;
- 2) остаточність.

Виключність цього виду перегляду характеризують особливі, взаємопов'язані ознаки: завдання перегляду; підстава перегляду; передумова перегляду; особливе коло учасників провадження; правова природа судових рішень, які ухвалюються за результатами розгляду справи (постанови).

Прийняте за наслідками справи судове рішення Верховного Суду України має виключний та остаточний характер, оскарженню не підлягає, а також є обов'язковим не тільки для виконання зацікавлених осіб, але й обов'язковим для суб'єктів владних повноважень, які застосовують відповідні норми закону, та адміністративних судів України.

Література

1. *Про забезпечення права на справедливий суд*: Закон України від 12 лютого 2015 р. № 192-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/192-19/paran277#n277>.

2. *Конституція України* [текст]: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р.: офіц. вид. – К.: Укр. Правн. Фундація, 1996. – 128 с.

3. *Про судоустрій і статус суддів*: Закон України від 7 липня 2010 р. № 2453-VI [текст] // Офіційний вісник України. – 2010. – № 55/1. – Ст. 61.

4. *Рішення Конституційного Суду від 13 грудня 2011 р. № 17-рп/2011 у справі за конституційним поданням 54 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів», Кримінально-процесуального кодексу України, Господарського процесуального ко-*

дексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v017p710-11>.

5. *Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV* [текст] // Офіційний вісник України. – 2005. – № 32. – Ст. 1918.

References

1. *Pro zabezpechennja prava na spravedlivij sud*: Zakon Ukraini vid 12 ljutogo 2015 r. № 192-VIII [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/192-19/paran277#n277>.

2. *Konstitucija Ukraini* [tekst]: priijnjata na p'jatij sesii Verhovnoi Radi Ukraini 28 chervnja 1996 r.: ofic. vid. – K.: Ukr. Pravn. Fundacija, 1996. – 128 s.

3. *Pro sudoustrij i status suddiv*: Zakon Ukraini vid 7 lipnja 2010 r. № 2453-VI [tekst] // Oficijnij visnik Ukraini. – 2010. – № 55/1. – St. 61.

4. *Rishennja Konstitucijnogo Sudu vid 13 grudnja 2011 r. № 17-rp/2011 u spravi za konstitucijnim podannjam 54 narodnih deputativ Ukraini shhodo vidpovidnosti Konstitucii Ukraini (konstitucijnosti) okremih polozhen' Zakonu Ukraini «Pro sudoustrij i status suddiv», Kriminal'no-procesual'nogo kodeksu Ukraini, Gospodars'kogo procesual'nogo kodeksu Ukraini, Civil'nogo procesual'nogo kodeksu Ukraini, Kodeksu administrativnogo sudochinstva Ukraini* [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v017p710-11>.

5. *Kodeks administrativnogo sudochinstva Ukraini vid 6 lipnja 2005 r. № 2747-IV* [tekst] // Oficijnij visnik Ukraini. – 2005. – № 32. – St. 1918.